

CAPITOLUL I

ȘTIINȚA POLITICĂ: OBIECT, PARADIGME, FUNCȚII

Anton Carpinski & Gabriela

Carpinski & Mioara Nedelcu

Ce este politica? Din antichitate și până astăzi cercetătorii politicului au căutat să-și explice cum a luat naștere societatea, cum s-a instituit politicul ca factor organizator al acesteia și în ce raporturi se află omul cu instituțiile și activitatea politică. Au apărut, astfel, o serie de teorii care au încercat să explice natura umană în corelație cu geneza și finalitatea politicului. Precizăm, de la început, că între termenii de *politic* și *politică* există o distincție semnificativă. Astfel, termenul de *politic* se referă la o componentă perenă a naturii umane și la o caracteristică generală a vieții sociale. Acest lucru îl avea, probabil, în vedere și W. J. M. Mackenzie atunci când scria că știința politică nu trebuie să înceapă neapărat printr-o definiție, "ci printr-un postulat metodologic conform căruia toate societățile umane prezintă un aspect ce poate fi considerat într-un anumit sens politic. Noi suntem în mod intuitiv siguri că în toate societățile există structuri referitoare la relațiile de rudenie, limbaj și tehnici; nu este tot atât de sigur faptul că toate societățile comportă un aspect politic. De aceea se poate visa la o societate apolitică. Dar reflecția ne arată imediat că însuși acest vis conține o aspirație de ordin politic"¹. Aceasta deoarece *politicul este puterea în societate*, manifestarea raportului dintre conducători și conduși, iar conducătorii și condușii constituie împreună relația de putere, o componentă inerentă naturii umane și vieții sociale organizate. Termenul de *politică*, în schimb, se referă la formele dinamice, concret-istorice de exprimare a intereselor și opțiunilor individuale și de grup în legătură cu puterea și conducerea societății. Prin politică "în cel mai larg sens – arată Andrew Heywood -, se înțelege activitatea prin care oamenii fac, apără și

¹ W. J. M. Mackenzie, *La science politique*, în volumul: *Tendances principales de la recherche dans les sciences sociales et humaines*, Première partie: sciences sociales, Mouton-Unesco, Paris, La Haye, mcmlxxl, pp. 201-202.

amendează regulile generale sub care trăiesc"². Activitate esențialmente socială, politica este legată, pe de o parte, de existența diversității și a conflictului de interese iar, pe de altă parte, de voința cooperării și acțiunii în vederea tranșării intereselor de grup și a rezolvării problemelor colectivității, prin deținerea legitimă a puterii politice.

Într-un sens mai restrâns, politica este definită în diferite modalități: "exercitarea puterii, exercitarea autorității etatice, elaborarea deciziilor colective, alocarea resurselor, practica înșelăciunii și manipulării ș.a."³. Așadar, politica este o activitate multiformă și dinamică presupunând *gestiunea, strategia și judecățile de valoare*. Politica apare ca act de gestiune atunci când se referă la un domeniu precis de activitate: politica agrară, politica energetică, politica de personal etc. Politica în calitate de gestiune presupune găsirea modalităților de rezolvare a problemelor ce apar în respectivele domenii: alocarea resurselor, distribuția și redistribuția valorilor și recompenselor, etc. Ca act de strategie, politica implică dimensiunea subiectivă a activității umane confruntată - pe termen scurt, mediu sau lung -, cu un areal foarte larg de probleme complexe. Vorbim, în acest sens, despre politica unui anumit partid, politica unei anumite personalități, politica guvernului etc. Dacă primele două aspecte - de gestiune și strategic -, sunt descriptive, al treilea aspect ce vizează definirea politicii ca judecată de valoare, ca acceptare sau neacceptare a unei anumite situații sau atitudini, este unul normativ. Politica este un ansamblu de activități vizând, din punct de vedere *funcțional*, organizarea și conducerea societății globale, din punct de vedere *structural*, relațiile politice instituționalizate dintre agenții individuali și colectivi, iar din punct de *spiritual*, ideile, concepțiile și mentalitățile agenților politici, precum și eforturile de analiză și teoretizare a universului politic. Sintetizând, am putea afirma că politica este *organizarea și conducerea generală a societății prin distribuirea și redistribuirea valorilor de către puterea politică legitimă*.

Diversitatea perspectivelor în studierea politicului. Diversitatea perspectivelor asupra naturii activității politice se prelungește în diversitatea concepțiilor asupra științei politice și a modalităților studierii politicului⁴. Dintr-o perspectivă tradițională, știința politică este văzută ca un domeniu aflat la confluența filosofiei, istoriei și dreptului, un

² Andrew Heywood, *Politics*, Macmillan, 1997, p. 4.

³ *Ibidem*.

⁴ A se consulta: Anton Carpinschi & Cristian Bocancea, *Știința politicului. Tratat*, vol. I, Editura Universității "Al.I.Cuza" Iași, 1998, pp. 106-149.

discurs explicativ-interpretativ prin care are loc studierea principiilor de organizare și conducere ale societăților omenești. Originile cercetării politicului sunt aflate în filosofia politică a antichității grecești, în *modelul etico-politic* și preocupările de factură normativă reflectând, în mod preponderent, căutările ființei umane spre *ceea ce ar trebui să fie* și *cum ar trebui să fie*. Filosofia politică se referă la om ca ființă rațională și morală trăind sub semnul valorilor și aflându-se mereu în relație cu puterea și statul. Socrate (470-399), (Platon (427-347 î.H.) și Aristotel (384-322 î.H.) sunt identificați ca fondatori ai acestei tradiții. Tema centrală a lui Platon, de pildă, a fost descrierea cetății ideale condusă de filosofii-regi. Reflecțiile politice ale filosofilor din toate timpurile au avut în vedere relația dintre natura umană și rostul comunității politice. De la modelul etico-politic unde problemele guvernării se raportau în permanență la ideea realizării binelui public a dreptății, ordinii și armoniei în cetate, s-a trecut în evul mediu la *modelul teologico-politic*, reprezentat în primul rând de Augustin (354-430) și Toma d'Aquino (1225-1274). Acum, politicul este văzut ca o capacitate de organizare a comunităților omenești după legea dreptății inspirate de divinitate. Problema centrală pentru organizarea politică a lumii creștine a fost aceea a raportului dintre autoritatea laică și cea ecleziastică. Prin Niccolo Machiavelli (1469-1527) și Thomas Hobbes (1588-1679) s-a produs ruptura de modelul teologico-politic și deschiderea cunoașterii și acțiunii politice spre realitatea faptelor. A apărut, astfel, *paradigma raționalist-contractualistă* specifică modernității politice. Acum, suveranitatea poporului este văzută ca fundament al autorității politice legitime, problema rămânând aceea a justei reprezentări a poporului în instituțiile puterii.

Știința politică. Relații interdisciplinare. O altă perspectivă de cercetare a politicului începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea este cea științifică. Condițiile favorabile apariției științei politice au fost autonomizarea domeniului politic, apariția administrației publice moderne, laicizarea și democratizarea vieții politice însoțite de credința corelativă în raționalitatea instrumentală capabilă să legitimizeze acțiunea administrativă⁵. În aceste condiții, după 1870, în atmosfera spirituală a dialecticii hegeliene, a pozitivismului comtean și a materialismului istoric marxist, au apărut

⁵ Pierre Fabre, *Histoire de la science politique*, în *Traité de science politique* (sous la direction de Madeleine Grawitz et Jean Leca), t. 1, Presses Universitaire de France, Paris, 1985, pp. 10-17.

primele cursuri de știință politică la marile universități occidentale. Dialectica hegeliană, pozitivismul comtean, materialismul istoric marxist au marcat dezvoltarea cunoașterii politice a secolului al XIX-lea deoarece au contribuit, pe de o parte, la nașterea discursului ideologic iar, pe de altă parte, la aceea a discursului științific. Ideologicul și științificul se împletesc în mod necesar în cunoașterea politică. În același timp, cele două tipuri de discurs își păstrează specificitatea și finalitatea proprie. Centrat pe apărarea pozițiilor și argumentarea intereselor, discursul ideologic a conferit sens marilor doctrine politice ale secolului al XIX-lea: liberalismul, conservatorismul, socialismul. Axat pe căutarea adevărului și păstrarea neutralității axiologice, discursul științific asigură obiectivitate și imparțialitate cunoașterii politice. În contextul scientist al celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, pozitivismul comtean a favorizat apariția științei politice. Sub influența celor trei teze ale pozitivismului – empirismul, negarea diferențelor esențiale dintre științele naturii și științele socio-umane, controlul naturii și societății prin cunoașterea științifică -, gândirea politică a devenit știința pozitivă a acțiunilor și instituțiilor politice bazată pe observarea faptelor, culegerea informațiilor, analiza statistică a datelor. Constituită într-un climat anti-speculativ, știința politică a apărut ca o reacție anti-filosofică a cunoașterii politice de tip naturalist, experimental și cantitativist. Apariția științei politice a fost înlesnită de nevoia de a se trece de la reflecția filosofică asupra politicului la descrierea metodică și analiza specifică a faptelor și proceselor politice în contextul realității sociale. De la conceptele instituționale ale filosofiei și gândirii politice – cetate, imperiu, stat, regim, guvern, monarh etc.- s-a trecut la conceptele relaționale ale științei politice: putere, decizie, acțiune, sistem politic, proces politic, etc. De la abordarea tradițională normativistă, umanistă, istorică sau filosofică s-a trecut la cercetarea comportamentelor indivizilor și grupurilor sau la analiza procesual-sistemică a fenomenelor și instituțiilor politice.

Secolul al XX-lea a fost marcat de apariția unor lucrări importante de știință politică în SUA, Anglia, Germania, Franța și, totodată, de internaționalizarea și instituționalizarea acestei discipline. Astfel, în anul 1949, sub egida UNESCO, a luat naștere Asociația Internațională de Științe Politice, iar în 1950, sub aceeași egidă, a apărut o primă lucrare de sinteză datorată unor specialiști din mai multe țări, *Știința politică în lume*. La rândul său, termenul de *politologie* a fost utilizat pentru prima dată la începutul

anilor '50 ai secolului al XX-lea, ca denumire pentru știința politică, de Eugen Fischer Baling, André Thérive, Hermann Heller ș.a. Un efort teoretic susținut s-a făcut în această perioadă pentru delimitarea obiectului științei politice. În această problemă, există puncte de vedere diferite. Sistematizând, Marcel Prélot⁶ consideră că există trei concepții semnificative privind obiectul științei politice: 1) concepția *relațională*, conform căreia obiectul științei politice îl constituie un anumit tip de relații umane, relațiile politice, adică relațiile dintre guvernanți și guvernați, aliați și inamici, relații esențiale pentru organizarea vieții sociale; 2) concepția *dinamică*, potrivit căreia obiectul științei politice îl constituie puterea politică, acea relație asimetrică dintre conducători și conduși care conferă capacitate de decizie și organizare la nivelul societății globale; 3) concepția *instituțională* care, continuând o tradiție milenară, consideră că obiectul științei politice îl constituie statul, "instituția instituțiilor". Pe de altă parte, David Apter⁷ consideră că în știința politică există șase tradiții sau teme majore: 1) *filosofia politică* – un mod de a fi al științei politice ce pune accent pe scopurile morale și soluționarea problemei justiției sau echității în fața legii; 2) *instituționalismul* sau studiul instituțiilor ce ordonează viața socială prin mijloace politice; 3) *comportamentismul* ("behavioralism") centrat pe studiul comportamentului indivizilor și grupurilor cu motivație politică; 4) *pluralismul* ce se ocupă cu studiul interacțiunilor diverselor grupuri, clase, partide și efectul acestora asupra organizării democratice; 5) *structuralismul*, variantă a instituționalismului și comportamentismului ce se concentrează asupra conexiunii dintre individ și comunitate; 6) *teoria dezvoltării* ("developmentalismul") care examinează procesele creșterii, industrializării, schimbării și impactul lor asupra formelor și politicilor guvernamentale. Dincolo de aceste puncte de vedere, putem afirma că politologia este o știință socială de sine stătătoare care *descrie și explică geneza, esența, structura și funcțiile fenomenelor politice din societate*. Menționăm că folosim termenul "știință" în sensul de "cercetare sistematică vizând construcția unui set diferențiat de propoziții explicative bine ordonate

⁶ Marcel Prélot, *La science politique*, în *Encyclopaedia Universalis*, Editeur à Paris, Corpus 14, 1988, p. 909

⁷ David E. Apter, *Introduction to Political Analysis*, Cambridge, Massachusetts, Winthrop Publishers, 1977, p.7.

despre lumea empirică"⁸. Lumea empirică a științei politice este viața politică ce se constituie, în integralitatea fenomenelor și proceselor sale, ca domeniu de cercetare pentru știința politică. Știința politică este o știință în sensul că dispune de un domeniu propriu de cercetare, atât sub aspectul investigării nemijlocite, cât și sub acela al generalizării și sistematizării. Domeniul propriu științei politice rămâne *studiul puterii politice*, adică al *puterii în societate*, prin conceptul de "putere politică" înțelegând *sistemul de putere al societății globale*, adică statul, guvernarea, partidele și orice grup organizat în vederea cuceririi și exercitării puterii în scopul conducerii marilor colectivități umane. Conchizând, putem spune că știința politică *descrie și explică esența, structura, dinamica și funcțiile sistemului de putere în societate în vederea optimizării activității acestuia*.

Sistemul științelor politice. Aflat în strânse corelații cu diferitele sisteme ale vieții sociale, politicul – în calitate de sistem reglator al sistemului social global -, este cercetat de *știința politică*, dar și de o serie de *științe politice* "de graniță" provenind din întâlnirea politicului cu alte domenii ale cunoașterii socio-umane: istorie, drept, economie, sociologie, psihologie, antropologie etc Termenul "științe politice" marchează, la rândul său, existența unei tradiții academice pluraliste în studierea politicului, prezența unor discipline variate care, "într-o viziune globală sau parțială, cu o finalitate predominant teoretică sau operațională, folosind o abordare structurală sau istorică, se consacră studiului vieții politice. (...). Științele politice sunt cele care prin obiectul (...) și finalitatea lor sunt realmente politice, spre deosebire de alte științe sociale"⁹. Este necesar să precizăm că apariția unor discipline care au drept obiect cercetarea politicului în determinațiile sale generale, proprii (știința politică), sau în diferitele sale aspecte particulare, specifice – economice, normativ-juridice, sociologice, psihologice, antropologice, deontologice, praxiologice -, nu anulează interrelațiile, nici unitatea și coerența domeniilor de cercetare științifică a politicului. Este evident faptul că s-a produs o evoluție a obiectului de investigat – politicul -, dar și a cunoașterii politice prin diversificarea perspectivelor, metodelor și tehnicilor de analiză.

⁸ Robert E. Goodin, Hans-Dieter Klingemann, *Political Science. The Discipline*, în: *A New Handbook of Political Science* (edited by Robert E. Goodin and Hans-Dieter Klingemann), Oxford University Press, 1996, p. 9.

⁹ Ovidiu Trăsnea, *Curenți și tendințe în politologia contemporană*, Editura Politică, București, 1972, pp. 12-13.

În aceste condiții, ne putem întreba împreună cu Basarab Nicolescu dacă, "mai poate exista comprehensibilitate în era big-bang-ului disciplinar și a specializărilor excesive?"¹⁰. Desigur, *transdisciplinaritatea* încearcă descoperirea punților între diferitele discipline și câmpuri de cercetare privite ca modalități complementare de analiză. O asemenea modalitate transdisciplinară de cercetare a politicului este și aceea a *sistemului științelor politice*. În contextul de față, folosim noțiunea de *sistem* în sensul de ansamblu relativ coerent de cunoștințe referitoare la un domeniu determinat al vieții sociale: politicul. Cu toate că și-a pierdut din popularitate – subliniază Vasile Boari -, utilizarea acestei noțiuni este, din punct de vedere metodologic, o necesitate căci "sugerează diversificarea cercetării și a cunoașterii fenomenelor politice, nevoia coerenței, unitate, cooperare sub semnul abordării multi și interdisciplinare"¹¹. În funcție de importanța elementelor ce alcătuiesc "sistemul științelor politice", pot fi delimitate *disciplinele intrapolitologice* și *disciplinele extrapolitologice*. În orizont intrapolitologic, dacă politologia (știința politică) este o știință socială particulară dedicată cercetării fenomenelor politice concrete din realitatea imediată, filosofia politică reprezintă o modalitate de abordare a politicului distinctă de aceea a științei politice. Filosofia politică este o ramură a filosofiei, o filosofie "regională", o reflecție asupra sensului vieții politice în raport cu existența umană și, totodată, asupra rostului cunoașterii politice. În același timp, filosofia politică presupune o reflecție asupra valorilor, scopurilor și deciziilor pe care le implică acțiunea umană. Probleme precum: natura și finalitatea politicului, ordinea socială și legitimitatea puterii, evaluarea diferitelor forme de guvernământ sau regimuri politice, egalitatea și justiția socială, drepturile omului, sensul și criteriile progresului politic etc. stau în atenția filosofiei politice. În orizont extrapolitologic, asistăm la impactul altor științe asupra domeniului politic. Astfel, se explică apariția unor discipline de "graniță", precum: sociologia politică, psihologia politică, economia politică, dreptul constituțional și instituțiile politice, istoria politică, antropologia politică, geografia politică etc.

¹⁰ Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea*, Polirom, Iași, 1999, p.50.

¹¹ Vasile Boari, *Introducere în științele politice*, partea 1, *Sistemul științelor politice*, Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, 1993, pp. 10-11.

Paradigmele științei politice. Stadiul contemporan al științei politice este martorul amplificării ariei cercetărilor, diversificării perspectivelor de abordare și multiplicării modalităților de analiză a universului politic. Diverse moduri de abordare (*approaches*) și concepții metodologice s-au juxtapus, contribuind la crearea unui adevărat mozaic de tendințe și orientări în politologia contemporană. Sistemalizând, am putea vorbi despre existența unor *paradigme* în cunoașterea științifică a politicului. Prin paradigmă înțelegem, împreună cu Thomas Kuhn, "o mulțime de ilustrații repetate și quasi-standard ale diferitelor teorii în aplicațiile lor conceptuale, observaționale și instrumentale. (...). Studiindu-le și operând cu ele, membrii comunității respective își învață meseria"¹². Marile paradigme ale comunității științifice a politologilor ar putea fi, astfel, identificate: *instituționalismul, psihologismul, sistemismul*.

¹² Thomas E. Kuhn, *Structura revoluțiilor științifice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p.87.

Instituționalismul își are originea în tradiția normativ-juridică, fiind alimentat de concepția care revendică drept obiect al științei politice, statul și instituțiile guvernamentale. În condițiile avântului pozitivismului, perspectiva instituțională prezentă în cele două mari tradiții de gândire politică – raționalismul contractualist și dreptul public (comparat) -, s-a transformat în paradigma instituționalistă a științei politice. Dincolo de rațiuni de ordin filosofic (raționalist-contractualiste și pozitivist) și de tradiția normativ-juridică, cariera științifică a paradigmei instituționaliste se explică și prin faptul că vârful "aisbergului" vieții politice este statul, "matrice instituțională" a societății globale. Instituțiile reprezintă partea cea mai solidă a vieții politice și, de aceea studiul acestora este mai bine cunoscut, el reprezentând partea cea mai elaborată a politologiei. Léon Duguit, de pildă, a pus în centrul preocupărilor sale schema de interpretare a organismului guvernamental prin dreptul constituțional, neglijând factorii socio-economici. În general, studiul instituțiilor politice a evoluat de la exegeza textelor constituționale și legislative la cercetarea funcționării reale a instituțiilor în context social-organizațional. S-ar putea vorbi, așadar, de două variante ale instituționalismului: una clasică, formalist-juridică, predominant etică, și alta neoinstituționalistă, sociologizantă, cu deschidere spre dinamica instituțiilor neguvernamentale, a partidelor politice și a grupurilor de presiune.

În pofida limitelor sale formalist-juridicizante, instituționalismul rămâne o paradigmă importantă a științei politice deoarece membrii oricărei comunități observă destul de repede că, pentru a avea o viață organizată și civilizată, au nevoie de diferite tipuri de instituții. Bo Rothstein, de pildă, consideră că, indiferent de forma de guvernământ a unei societăți – democratică sau nedemocratică -, patru ar fi tipurile de instituții necesare vieții sociale. "Un tip de instituții este necesar pentru corelarea deciziilor privind reglarea intereselor comune (instituția pentru elaborarea regulilor). Un al doilea tip de instituții este necesar în vederea implementării acestor decizii (instituții pentru aplicarea regulilor). Al treilea fel de instituții este necesar pentru a avea grijă de disputele individuale în legătură cu interpretarea în cazuri particulare a regulilor generale elaborate de primul tip de instituții (instituții pentru judecarea regulilor). În cele din urmă, al patrulea tip de instituții este necesar pentru a prevedea și pedepsi pe cei care nu

respectă regulile, fie din exterior fie din interior (instituții pentru impunerea regulilor)"¹³. Fiecare instituție conține, la rândul său, un număr de sub-instituții cu reguli specifice pentru procesul luării deciziilor în fiecare dintre ele. Aceste reguli fixează modalitățile numirii sau alegerii membrilor adunărilor și consiliilor de conducere, procedurile de votare, maniera de organizare a diverselor servicii etc. Paradigma instituțională prezintă marele avantaj de a putea oferi parametrii și caracteristicile structural-funcționale ale unei societăți sau ale unui regim politic. Sintetizând, o matrice instituțională aplicată democrațiilor capitaliste occidentale ar putea arăta astfel:

Sistemul de partide:	- sistem bipartidist vs. sistem multipartidist
Sistemul electoral:	- proporțional vs. majoritar
Ansamblul legislativ:	- unicameral vs. bicameral
Structura guvernamentală:	- unitară vs. federală
Autoritatea centrală:	- parlamentarism vs. prezidențialism
Sistemul judiciar:	- preventiv vs. punitiv
Guvernarea locală:	- autonomie slabă vs. autonomie puternică
Forțele armate:	- profesioniste vs. serviciu obligatoriu prin recrutare
Relația stat-economie:	- liberal vs. corporatist

Paradigma *psihologistă* a pătruns în știința politică începând din anii 20 - 30 ai secolului al XX-lea sub influența cercetărilor lui Charles E. Merriam și Harold Lasswell asupra comportamentului electoral (*behaviorism*-ul). Ca și alte științe sociale, politologia a progresat odată cu provocările "epistemologice" venite din partea societății contemporane. Intrarea maselor în istorie, implicațiile psiho-sociale ale industrializării și dezvoltării economice, modernizării și informatizării au pus știința politică în situația de a recurge la explicații și interpretări de factură psihologică. O serie de fenomene social-istorice ale secolului al XX-lea - aventura totalitară, cele două războaie mondiale și alte conflicte militare regionale sau locale, mișcările contestatate, terorismul etc. - nu mai putea fi explicate, exclusiv, prin instituționalismul constituționalist sau determinismul istoricist. Apărea nevoia unor explicații complementare în raport cu cele tradiționale, normativ-instituționaliste. Se resimțea utilitatea unor noi explicații și interpretări ale

¹³ Bo Rothstein, *Political Institutions: An Overview*, în *A New Handbook of Political Science*, ed.cit., pp. 133-134.

fenomenelor politice din interiorul psihismelor actorilor individuali și colectivi angajați în viața politică. Cu alte cuvinte, se cerea o nouă paradigmă de cercetare, paradigma *psihologistă* în stare să orienteze știința politică spre studierea empirică a motivației actorilor politici individuali și colectivi. Așa cum în cazul lui *homo oeconomicus* a fost pus în evidență un comportament mai mult sau mai puțin rațional constând din ansamblul acțiunilor specifice fabricantului, bancherului sau comerciantului, există, de asemenea, un *homo politicus* cu diferite tipuri de comportament: democratic, autoritar, dictatorial, liberal, conservator, socialist etc. *Homo politicus* în interacțiune cu masele, grupurile, societatea constituie obiectul psihologiei politice. Existența lui *homo politicus* conferă, totodată, suport existențial psihologismului, una din marile paradigme ale științei politice alături de instituționalism și sistemism.

Plecând de la ipoteza lui *homo politicus* putem începe reconstrucția epistemică a psihologismului ca paradigmă. Drumul reconstrucției psihologismului politologic trece printr-o serie de întrebări, dintre care mai semnificative ni se par următoarele: care sunt trăsăturile psihologice ce caracterizează pe *homo politicus*? Ce condiții, obiective și subiective, favorizează conduitele politice de un anumit fel: democratic sau autoritar, liberal sau conservator, comunist sau fascist etc.? În ce măsură activitatea oamenilor politici satisface anumite interese și aspirații, fie ele private sau publice, locale sau centrale, naționale sau internaționale? Cu alte cuvinte, cine face politică și de ce? Care sunt procesele psihice cele mai importante în activitatea oamenilor politici? Care este rolul specific al proceselor cognitive, afective, volitive în viața politică a indivizilor și a grupurilor? Cum se comportă psihicul uman în procesul luării deciziilor? Ce înseamnă, din punct de vedere psihologic, a fi competent în activitatea politică? Cum se comportă masele din punct de vedere politic? Care este rolul liderilor de opinie? Dar al șefilor charismatici? Dictatorul este o persoană bolnavă din punct de vedere psihic? Ce și cât este normal din punct de vedere psihologic în activitatea politică? Care este marja responsabilității personale și colective în politică? Deși incompletă, această listă de întrebări oferă o perspectivă asupra problematicii psihologismului politologic.

Înțelegem ca un *model de analiză globală a complexității politice*, paradigma *sistemică* a apărut în politologie în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Dacă știința politică tradițională se ocupa cu studierea instituțiilor, în special a statului

(*instituționalismul*), sau cu cercetarea empirică a comportamentelor politice individuale și de grup (*psihologismul*), "între anii 1960 și 1970 – arată politologul francez Jean-William Lapierre -, cercetătorii au reînnoit problematica și metoda, făcând apel la analiza sistemelor. Pionierii au fost americanii Gabriel Almond și Karl Deutsch, canadianul David Easton și < Quebecois >-ul Léon Dion"¹⁴. Provocată de nevoia înțelegerii realităților de după al doilea război mondial, inspirată de teoria generală a sistemelor și de avântul ciberneticii, paradigma sistemică s-a manifestat în știința politică ca un model teoretico-analitic capabil să descopere și să cerceteze structuralitatea și funcționalitatea proceselor politice în complexitatea lor. Modelele teoretico-analitice apărute sub semnul paradigmei sistemice s-au prezentat sub forma unor ansambluri coerente de concepte clar definite și de propoziții ipotetice verificabile. Construirea și rafinarea modelelor sistemice ale politicului s-au dovedit, în timp, un exercițiu util, un efort teoretic de afirmare a statutului științific al politologiei. Analiza sistemelor a oferit, astfel, o nouă manieră, transdisciplinară, de conceptualizare, o nouă modalitate de a construi obiectele de cunoscut și problematica acestora. Sistemismul nu este "o nouă viziune asupra lumii", ci "o nouă concepție asupra actului cunoașterii (o *epistemă*), o nouă atitudine intelectuală care încearcă să ofere instrumente conceptuale pentru transgresarea frontierelor dintre disciplinele științifice"¹⁵.

Modelele sistemice pleacă de la ideea că interacțiunile politice din cadrul unei societăți constituie un sistem de comportamente și că viața politică, în general, poate fi concepută ca un sistem deschis și adaptabil de comportamente inserate într-un mediu la ale cărui influențe respectivul sistem reacționează. Conceptul central al sistemismului politologic este cel de *sistem politic* care, în cazul lui David Easton, este definit drept "ansamblul interacțiunilor, abstras din totalitatea comportamentului social, prin care valorile sunt alocate în societate pe calea autorității"¹⁶. Sistemul politic funcționează ca un sistem cibernetic ce-și autoreglează comportamentul prin schimbul de materie, energie și informații cu mediul. Urmînd modelul cibernetic, variabilele funcționale ale sistemului

¹⁴ Jean-William Lapierre, *L'analyse de systèmes. L'application aux sciences sociales*, Editions Syros/Alternatives, Paris, 1992, p.121.

¹⁵ *Ibidem*, p.213.

¹⁶ David Easton, *A Framework for Political Analysis*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.J., 1965, p.57.

politic sunt, astfel, structurate: *variabilele de intrare* (input-urile), adică problemele de rezolvat, precum și resursele materiale și informaționale necesare; urmează *concurența și selecția cererilor, concentrarea și mobilizarea resurselor*, totul culminând cu *luarea deciziei*; apoi, *variabilele de ieșire* (output-urile) conținând diversele alocări de valori, distribuții de venituri și oportunități aplicate prin politicile sectoriale: economică, socială, culturală, ecologică etc.; în sfârșit, *bucla de retroacțiune* (feed-back) ce pune în evidență reacția – pozitivă, negativă, indiferentă – a societății globale față de politicile practicate de respectivul sistem politic. Supus numeroaselor presiuni, tensiuni și perturbații, atât din interior cât și din exterior, sistemul politic încearcă să persiste prin repartizarea autoritară a valorilor, dar și prin crearea condițiilor pentru practicarea unor politici elastice vizînd schimbarea personalului politic sau modificarea programului atunci când situația o cere. Persistența sistemului politic într-un mediu perturbant este "problema centrală a teoriei generale" în politologie, consideră David Easton.

În calitate de model global al complexității politice, sistemul politic este, prin urmare, o modalitate de *analiză sintetică* ce nu-și decupează obiectul – politicul – din ansamblul societății, ci îl sesizează în complexitatea sa în societatea globală, în interacțiunile sale cu celelalte sisteme și subsisteme sociale: biosocialul, ecosocialul, economicul, culturalul, etc. Astfel conceput, sistemul politic joacă rolul de reglator al societății globale. Specializat în organizarea și conducerea la nivel global, sistemul politic urmărește coordonarea diferitelor sisteme de activitate ale unei societăți globale. Pentru a îndeplini această funcție, sistemul politic dispune de o structură internă în care interacționează oameni și grupuri mînate de interese și ideologii diferite, procese și instituții organizate în sisteme și subsisteme ireductibile la elemente simple. Fiecare dintre subsistemele importante ale sistemului politic – *puterea, statul, actorii politici, spiritualitatea politică* – își are specificul său, dar numai interdependența lor conferă consistență structurală și coerență funcțională unui model al sistemului politic.

În concluzie, apreciem că următoarele idei cu valoare epistemologică și metodologică ar putea reține atenția cercetătorului aplecat asupra sistemelor politice și, în general, asupra paradigmei științei politice: complexitatea unui sistem politic este ireductibilă la decompoziția mecanică în elemente simple; deși este ireductibil la o structură statică, politicul poate fi aproximat prin modelări complementare și concurente;

orice organizare politică implică ordinea și dezordinea; sistemele politice dinamice și deschise sunt organizări complexe capabile de autoreglare prin schimbul de materie, energie și informații pe care-l întrețin cu mediul social; proprietatea caracteristică sistemelor politice este paradoxul, asumarea și trăirea contradicțiilor inerente, de altfel, vieții socio-umane; diversitatea formelor de manifestare a realității politice interzice orgoliul impunerii unui singur model teoretic al sistemului politic; știința politică reține ca încercări epistemologice necesare diferitele modele teoretico-analitice emise și verificate în timp; *instituționalismul*, *psihologismul*, *sistemismul* sunt paradigme complementare, căi de cunoaștere ce modelează în maniere specifice universul politic în realitatea și diversitatea formelor sale de manifestare.

Funcțiile științei politice. Politologia se supune criteriilor epistemologice ale cercetării științifice răspunzând, în același timp, unor funcții importante. Prin funcțiile sale - *explicativ-interpretativă*, *evaluativă*, *prospectivă*, aflate în interdependență -, știința politică oferă soluții și sugestii în plan teoretic și practic. Cercetarea politologică își propune, în primul rând, explicarea și interpretarea fenomenelor și proceselor politice. Puterea, statul și instituțiile sale, actorii politici individuale și colectivi, alegerile, deciziile politice, revoluțiile, ideologiile etc. sunt supuse analizei prin metode inductive sau deductive, analitice sau sintetice, teoretice sau empirice. Pe baza analizelor, în funcție de atitudinea față de fenomenul cercetat și de setul de valori politice și morale la care subscriu, politologii fac evaluări, previziuni și recomandări privind îmbunătățirea guvernământului local sau central, optimizarea proceselor politice etc. Între obiectivitatea științifică, poziția subiectivă și angajarea partinică există raporturi dinamice care, la nivelul științei politice, trebuie să favorizeze obiectivitatea epistemologică, intercondiționările sistemelor sociale și tendințele dezvoltării istorice. Numai astfel, știința politică poate propune scopuri realiste și oferi, totodată, instrumente cognitive eficiente acțiunii politice.

Set By T-D1 (yth_1100ro@yahoo.com)